

УДК 371.

Ю. І. Мироська

Південноукраїнський національний педагогічний
університет імені К. Д. Ушинського

ПЕДАГОГІЧНІ ПРИНЦИПИ ФОРМУВАННЯ ХУДОЖНЬО-КОМУНІКАТИВНИХ УМІНЬ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ХОРЕОГРАФІЇ

У статті розглянуто поняття «художньо-комунікативні вміння майбутніх учителів хореографії» та надано власне обґрунтування педагогічних принципів їх формування у процесі професійної підготовки, до яких належать: принцип систематичності та послідовності, принцип діалогічності, принцип індивідуалізації, принцип активізації творчої діяльності студентів, принцип зв'язку теорії і практики, принцип інтеграції та принцип накопичення знань і вмінь. Ці принципи досить тісно взаємопов'язані, тому в реальному навчально-виховному процесі повинні реалізуватися в комплексі. Пропоновані педагогічні принципи в сукупності слід ураховувати при визначенні методів і педагогічних умов формування художньо-комунікативних умінь майбутніх учителів хореографії.

Ключові слова: художньо-комунікативні вміння, педагогічні принципи, майбутні вчителі хореографії.

Постановка проблеми. На сучасному етапі розвитку нашого суспільства, ринкових відносин, інтенсивного розвитку соціально-культурної та культурно-дозвілєвої сфер життя зросли вимоги до професійного мистецтва хореографії. Сьогодні хореографічні твори мають вражати віртуозністю, дивувати масштабністю, хвилювати режисерськими вивертками, здивовувати яскравістю, розкішшю костюмів і декорацій, приголомшувати нестандартними рішеннями хореографа-постановника. Технічна сторона виконання нерідко перебиває художньо-емоційне наповнення танцю. Втрачається невидимий контакт учасників мистецької взаємодії. Саме на прикладі таких танцювальних шоу виховується молоде покоління. Майбутні вчителі хореографії, вступаючи у вищий педагогічний заклад освіти, вбачають у результаті навчання оволодіння технічними навичками майстерності виконавців, а не професійними знаннями й уміннями хореографа-педагога. У процесі навчання студенти-хореографи отримують практичну та теоретичну базу фахових знань і загальних дисциплін, розвиток умінь у галузі педагогічної, балетмейстерської, постановочної діяльності. Але після довгого процесу оволодіння спеціальними та педагогічними знаннями, професійними навичками, майбутній учитель хореографії повинен не тільки технічно виконувати хореографічні твори, а й перш за все бути здатним передавати знання, ділитися думками, почуттями, підштовхувати вихованців до формування

власних ідей, уміти донести художній образ, задум твору, зацікавлювати, надихати й робити це за допомогою художньої мови танцю. Причиною багатьох проблем, які виникають у художньо-педагогічній взаємодії, є недостатній рівень сформованості художньо-комунікативних умінь учителя. Аналіз робочих програм та навчальних планів показав, що розвитку художньо-комунікативних умінь приділяється недостатньо уваги.

Пошук шляхів удосконалення професійної підготовки студентів-хореографів тісно пов'язаний із вирішенням проблеми виявлення педагогічних принципів та створення умов для формування художньо-комунікативних умінь майбутніх учителів хореографії.

Аналіз актуальних досліджень. В існуючій навчальній та навчально-методичній літературі немає спеціальних досліджень з проблеми формування художньо-комунікативних умінь майбутніх учителів хореографії, але відображено аспект професійної підготовки фахівців у галузі хореографічного мистецтва. Окремі аспекти професійної підготовки майбутніх учителів хореографії висвітлено в роботах Р. В. Захарова, Ф. В. Лопухова, О. О. Таранцевої, І. А. Герасимової, В. Ю. Нікітіна, Ю. І. Громова, Р. Р. Момедової, Ю. О. Ростовської, Т. І. Сердюк, Г. Ф. Богданова. Вивченням проблеми мови танцю займалися: Н. Н. Кірсанова, В. Уральська, О. О. Єрмакова, Н. В. Атитанова, Ю. О. Гевленко, О. Б. Бубнова, Л. К. Вичужанова, С. В. Шип. Комунікативні вміння вчителя досліджували О. Гармаш, В. Гриньова, В. Абрамян, Н. Бутенко, А. Годлевська, В. Кан-Калік, А. Капська, О. Леонтьєв, Л. Савенкова, О. Рудницька, М. Букач, Т. Фатихова та ін., дидактичні положення про формування вмінь і навичок – Л. С. Виготський, О. М. Леонтьєв, С. Л. Рубінштейн, В. А. Сластьонін. Питаннями підготовки вчителя до творчої професійної діяльності займалися Ю. П. Азаров, І. А. Зязюн, О. П. Щолокова, О. Л. Шевнюк, В. Ф. Орлов, Н. Миропольська, А. Масол, В. А. Кан-Калик, Г. М. Падалка та ін.

Метою статті є розкриття педагогічних принципів формування художньо-комунікативних умінь майбутніх учителів хореографії.

Виклад основного матеріалу. За допомогою мови танцювального мистецтва відбувається спілкування (втілення (закріплення) результатів мислення й повідомлення їх людям), а також взаєморозуміння між хореографом, виконавцем і глядачем. Це здійснюється за допомогою певної системи комунікативного зв'язку. «Різні форми, способи, рівні об'єктування свідомості в процесі художньої діяльності й утворюють у кінцевому рахунку знакову реальність мистецтва, яка забезпечує

змістовно-предметний зв'язок елементів системи «художник – витвір мистецтва – сприймаючий», – зазначає М. М. Кірсанова [4].

Одним із видів взаємодії вчителя хореографії з учнями, виконавців із глядачем, а також видом їх спілкування з автором через його хореографічні твори, є художня комунікація. Активне й ефективне включення майбутніх учителів хореографії в процес художньої взаємодії можливе за умови оволодіння художньо-комунікативними вміннями в галузі хореографії. Такі вміння відносяться до найголовніших професійних засобів навчання та виховання в усіх мистецьких дисциплінах.

Проаналізувавши різні погляди на поняття вміння, художнє вміння, педагогічне вміння, комунікаційне вміння та специфіку художньо-комунікативної діяльності вчителя хореографії, ми склали власне розуміння суті художньо-комунікативних умінь майбутніх учителів хореографії. **Художньо-комунікативні вміння** майбутніх учителів хореографії ми визначили як комплекс властивостей особистості, що визначає готовність до оволодіння та успішного виконання художньо-педагогічної діяльності, характеризується високим рівнем інтелектуальної та емоційної сфери, передбачає наявність педагогічних і спеціальних хореографічних знань, художніх і технічно-виконавських навичок, що дозволяють осмислювати мистецтво шляхом сприйняття, аналізу й інтерпретації хореографічних творів, формувати почуття прекрасного в учнів, виховувати в них захопленість мистецтвом танцю.

На нашу думку, склад художньо-комунікативних умінь майбутніх учителів хореографії включає в себе: уміння, пов'язані з особливостями сприйняття художньої інформації; уміння, пов'язані з аналізом, емоційно-інтелектуальним пізнанням художньої інформації; уміння, пов'язані з виконанням, інтерпретацією твору хореографічного мистецтва.

Відповідно, художньо-творчі завдання, спрямовані на обмін художньою інформацією, декодування авторського твору, створення нового художнього продукту чи фрагмента цього продукту (виконавської інтерпретації), вимагають високого рівня сформованості творчих і художньо-комунікативних умінь.

Формування художньо-комунікативних умінь майбутнього вчителя хореографії здійснюється: шляхом включення у творчу хореографічну діяльність у відповідності з цілями і планами вищої педагогічної освіти; шляхом освоєння художньо-комунікативного хореографічного простору на основі пізнання, креативної дії, позитивної індивідуально-групової взаємодії; оволодіння хореографічною мовою, реалізацією студентами

власного комунікативного «Я» (І. С. Кон) [5] у якості глядача, виконавця та автора в колективно-індивідуальній творчості, в процесі виконання художньо-комунікативних ролей.

Під час розробки методики формування й розвитку художньо-комунікативних умінь студентів у педагогічно-хореографічній практиці ми виходили з того, які функції мають виконувати художньо-комунікативні вміння в діяльності вчителя хореографії: створення психологічно-сприятливої атмосфери під час художньої комунікації, спонукання до активного сприйняття художньої інформації, грамотного пояснення змісту хореографічних творів, розвитку мотивації до навчання.

Важливою складовою комплексного методичного впливу в художньому навчанні є педагогічні принципи. І. С. Якіманська радить учителям, розв'язуючи будь-яке навчальне завдання, проводячи кожне конкретне заняття, одночасно враховувати дидактичні принципи й створювати умови для їх здійснення [9]. Р. П. Мильруд вважає, що принципи «... являють собою основні правила навчальної діяльності вчителя ..., що відображають істотне й закономірне в методиці» [6]. Принципи мистецького навчання Г. М. Падалка визначає як основні положення, що визначають сутність, зміст, провідні вимоги до взаємодії вчителя й учнів, виконання яких передбачає досягнення результативності процесу оволодіння учнями мистецтвом [7].

Розглянемо **педагогічні принципи** формування художньо-комунікативних умінь майбутніх учителів хореографії. В їх основу покладені загально-педагогічні принципи, які ми подаємо в контексті формування художньо-комунікативних умінь майбутніх учителів хореографії.

– Принцип систематичності та послідовності. Для успішного формування в студентів художньо-комунікативних умінь важливо систематичне залучення в емоційно-творчі ситуації, постійне вдавання до художньої рецепції, регулярне застосування зусиль, спрямованих на формування художньо-комунікативних умінь. Уже на першому етапі навчання у ВНЗ студент має засвоїти, що вчитель хореографії повинен систематично підвищувати рівень своїх знань, умінь та професійну майстерність. Необхідно послідовне включення різних прийомів для розвитку художньо-комунікативних умінь, урахування наростаючої складності сприйняття художнього твору, поступове ускладнення матеріалу.

– Принцип діалогічності. У роботі Ю. Б. Борєва звучить така думка з приводу діалогічності: «Твір веде діалог з читачем. Сприйняття художнього тексту є спілкування з ним. Текст і реципієнт йдуть один одному назустріч,

збагачують один одного». «Діалогічність сприйняття твору реципієнтом не змінює інваріанта його сенсу, але розкриває ціле віяло варіантів його сприйняття. Так здійснюється діалектика стійкого й мінливого, інваріантного і варіативного у творі» [1]. За допомогою своєрідного «вживання» в художній твір, перенесення власного досвіду, можливо вступити у процес осягнення емоційно-оцінного ставлення автора до навколишнього світу, проникнути в його внутрішній світ, виявити ставлення до певного явища, осмислити власні життєві позиції. Так відбувається художній діалог, у результаті якого переживання того, хто сприймає стають близькими авторським. Діалогове спілкування як у процесі художньої, так і міжособистісної взаємодії педагога і студента, активізує розумову та емоційну сферу студента, спонукає до самовираження в процесі художньої комунікації.

– Принцип індивідуалізації. Зазначений принцип означає врахування індивідуальних, комунікативних особливостей і здібностей студентів. Принцип спонукає до виявлення в студента рівня загального художнього розвитку, хореографічних здібностей, виконавських можливостей, сформованості художньо-образного мислення, що дозволить викладачу визначити необхідний рівень складності завдань, доцільні методи та прийоми для розвитку його художньо-комунікативних умінь.

– Принцип активізації творчої діяльності студентів. Дуже важливо, щоб навчально-пізнавальна діяльність учнів носила творчий, пошуковий характер і по можливості включала в себе елементи аналізу та узагальнення. У числі принципів активізації особливе місце відводиться мотивації. Інтереси є важливими компонентами особистості студента як ознаки психолого-педагогічної готовності до сприйняття художніх явищ, прекрасного в мистецтві, суспільстві, у навколишній дійсності, готовності до художнього сприйняття, уявлень, уяви, мислення, фантазії, творчої активності в здатності реалізовувати все це у творчій та художньо-комунікаційній діяльності. Активність, що викликана інтересом, переходить у цільову мотиваційну потребу.

– Принцип зв'язку теорії і практики. Теорія використовується у практиці, а практика є матеріалом для нових теоретичних узагальнень [3]. У цьому принципі художня теорія є основою виконавської практики. Сюди ж відносимо поєднання вербальних і невербальних засобів пояснення й інтерпретації хореографічних творів. У художньому навчанні практика є продовженням теорії. У процесі практичної діяльності учень поглиблює та розширює власні теоретичні представлення, примножує знання. Студенти повинні осмислити важливість як теоретичних знань, так і практичної діяльності, дійти висновку щодо переваги осмисленої практики.

– Принцип інтеграції, що допоможе поєднати можливості різних навчальних дисциплін у створенні цілісних уявлень студентів про художньо-образний світ мистецтва й застосування в ньому художньо-комунікативних умінь. Ми звертаємо увагу на важливість зв'язку хореографії з такими науками, як педагогіка, психологія та іншими мистецькими дисциплінами, особливо з музичним мистецтвом. Бути викладачем і психологом для вчителя вже мало, – зазначає О. С. Булатова, – він повинен уміти бути драматургом і постановником власного уроку, його режисером і актором [2]. Дослідження взаємозв'язку музики й хореографії Є. В. Горшкової, Р. В. Захарова, Ф. В. Лопухова показують можливості розвитку комунікативних умінь особистості, у зв'язку з тим, що музика справляє один із найсильніших емоційних впливів на людину. Мистецтво танцю поєднане з музикою і, найчастіше, хореографічний образ будується на музичній образності. Художньо-комунікативні вміння студентів хореографів формуються і проявляються «в музичності, умінні свідомо та творчо захоплено сприймати тему – мелодію і художньо втілювати її в танці» [8, 225].

– Принцип накопичення знань і вмінь. Даний принцип вимагає не тільки міцності знань і вмінь, але й здатності застосовувати їх у процесі розв'язання художньо-педагогічних задач. Накопиченні знання й уміння з часом перетворюються на художньо-комунікативний досвід і являють собою інтегральність хореографічного професіоналізму, педагогічних і художньо-комунікативних умінь.

Висновки. Таким чином, можна назвати педагогічні принципи, що необхідні для формування художньо-комунікативних умінь майбутніх учителів хореографії: принцип систематичності та послідовності, принцип діалогічності, принцип індивідуалізації, принцип активізації творчої діяльності студентів, принцип зв'язку теорії і практики, принцип інтеграції та принцип накопичення знань і вмінь. Припускаємо, що принципи не є раз і назавжди прийнятими категоріями, вони постійно поглиблюються й видозмінюються.

Всі розглянуті принципи однаково важливі та досить тісно взаємопов'язані, тому в реальному навчально-виховному процесі повинні реалізуватися в комплексі. Усі пропоновані педагогічні принципи в сукупності слід урахувувати під час визначення методів і педагогічних умов формування художньо-комунікативних умінь майбутніх учителів хореографії.

ЛІТЕРАТУРА

1. Боров Ю. Б. Эстетика / Ю. Б. Боров. – М. : Политиздат, 1988. – 496 с.
2. Булатова О. С. О роли художественного начала в музыкально-педагогической деятельности / О. С. Булатова. – Москва, 1999. – 95 с.

3. Волкова Н. П. Педагогіка : посіб. – К. : Вид. центр «Академія», 2001. – 576 с.
4. Кирсанова Н. Н. Общекультурная функция языка искусства / Н. Н. Кирсанова // Искусство в системе культуры. – Л., 1987. – 272 с.
5. Кон И. С. Ребенок и общество / И. С. Кон. – М. : Академия, 2009. – 255 с.
6. Мильруд Р. П. Современный методический стандарт обучения иностранным языкам в школе / Р. П. Мильруд // Иностранные языки в школе. – 1996. – № 1. – С. 5–12.
7. Падалка Г. М. Педагогіка мистецтва (Теорія і методика викладання мистецьких дисциплін) / Г. М. Падалка. – К. : Освіта України, 2008. – 274 с.
8. Тарасов Н. И. Классический танец. Школа мужского исполнительства / Н. И. Тарасов. – М. : Лань, 2005. – 496 с.
9. Якиманская И. С. Формирование интеллектуальных умений в процессе производственного обучения / И. С. Якиманская. – М. : Высшая школа, 1979. – 88 с.

РЕЗЮМЕ

Мировская Ю. И. Педагогические принципы формирования художественно-коммуникативных умений будущих учителей хореографии.

В статье рассмотрено понятие «художественно-коммуникативные умения будущих учителей хореографии» и предоставлено собственное обоснование педагогических принципов их формирования в процессе профессиональной подготовки, к которым относятся: принцип систематичности и последовательности, принцип диалогичности, принцип индивидуализации, принцип активизации творческой деятельности студентов, принцип связи теории и практики, принцип интеграции и принцип накопления знаний и умений. Эти принципы достаточно тесно взаимосвязаны, поэтому в реальном учебно-воспитательном процессе должны реализовываться в комплексе. Предлагаемые педагогические принципы в совокупности следует учитывать при определении методов и педагогических условий формирования художественно-коммуникативных умений будущих учителей хореографии.

Ключевые слова: художественно-коммуникативные умения, педагогические принципы, будущие учителя хореографии.

SUMMARY

Myrovska Yu. Pedagogical principles of art communicative skills of future choreography teachers.

At the present stage of development of our society, intensive development of the social and cultural spheres of life, requirements for professional arts choreography have been increased. Finding ways to improve the training of students of choreography closely connected with the problem of identifying pedagogical principles and creating conditions for the formation of art communicative skills of future teachers of dance. Using the language of dance helps to improve communication and understanding between the choreographer, performer and spectator. Language of dance has its expressive possibilities, particularly dance moves. Pedagogical practice requires the formation in future teachers of dance the art communicative experience and possession of specific artistic language of dance. The article considers the concept of «artistic communication skills of future teachers of dance» and the concept of «pedagogical principles», given own substantiation of pedagogical principles of formation of artistic and communicative skills of future teachers-choreographers during training. In our opinion, the composition of artistic and communicative skills of future choreography teachers includes: skills related to the peculiarities of perception of artistic information, skills associated with analysis, emotional, intellectual knowledge of the artistic skills of information related to the execution, interpretation of the works of choreography. In

developing the methodology for formation and development of the artistic and communicative skills of students in educational choreographic practice, we recognized what functions should be performed using artistic and communicative skills in the work of the teacher of choreography: the creation of a favorable psychological atmosphere at the time of artistic communication, encouragement of active perception of rhythmic information and literacy explanation of the content of choreographic works, development of educational motivation. On the basis of general pedagogical principles, we have developed pedagogical principles of formation of artistic and communicative skills of future teachers-choreographers during training, which include: the principle of systematic character and consistency, the dialogic principle, the principle of individualization, the principle of activation of students' creative activity, the principle of connection between theory and practice, the principle of integration and the principle of accumulation of knowledge and skills. These principles are quite closely related, so the real educational process should be realized in the complex. The proposed pedagogical principles in the aggregate should be considered when determining the methods and pedagogical conditions of formation of artistic and communicative skills of future teachers of dance.

Key words: *artistic and communicative skills, pedagogical principles, future teachers of choreography.*

УДК 37.015:31:7:72

С. А. Ничкало

Інститут проблем виховання НАПН України

ВИХОВНИЙ РЕСУРС МИСТЕЦТВА АРХІТЕКТУРИ

У статті розглядається мистецтво архітектури як важливий фактор і засіб естетичного виховання школярів. Його виховний ресурс полягає в тих специфічних властивостях архітектури як мистецтва, що мають величезний потенціал для використання в естетичному вихованні школярів. Підкреслюється тісний зв'язок архітектури з багатьма матеріальними й духовними проявами культури людства і, відповідно, з різними напрямками наукових знань і художньої творчості, які вивчаються в загальноосвітній школі. Автором окреслено засади використання мистецтва архітектури в естетичному вихованні, на основі яких можливо здійснювати розробку ефективних виховних технологій.

Ключові слова: *архітектура, мистецтво, культура, естетичне виховання, виховний ресурс, виховні технології, навколишнє середовище.*

Постановка проблеми. Виклики сьогодення, перед якими стоїть вітчизняна педагогіка, актуалізують пошуки шляхів оптимізації виховного процесу, зокрема – естетичного виховання. Воно потребує вдосконалення, оновлення, залучення тих ресурсів, які досі недостатньо використовуються. У розмаїтті мистецтв, що служать джерелом засобів естетичного виховання, ще не посіло належного місця мистецтво архітектури, яке здійснює потужний вплив на свідомість людини, її світоглядне становлення. Перед українською педагогічною наукою, зокрема – лабораторією естетичного виховання Інституту проблем виховання НАПН